

Domokos Mátyás

DÍSZTÁVIRAT HELYETT

A hetvenéves Tüskés Tibornak

Tüskés Tibort az ötvenes-hatvanas évek fordulóján ismertem meg; úgy is mondhatnám, hogy egy jó emberöltővel ezelőtt - s ki másnak, mint a mindenütt szellemi rokont kereső, s a neki tetsző embereket fáradhatatlanul egybeterelelő, felejthetetlen barátunk, Fodor András jóvoltából. Az ifjú irodalmár tanár akkoriban vette át a *Jelenkort* irányítását, s lett belőle alig pár esztendő alatt a jó szellemi ügyeknek és nagyralátó törekvéseknek a hivatalos irodalompolitika által eleve gyanakvással kezelt, majd vesztre ítélt szerkesztője. Ami vele történt, annak már akkor is nyilvánvaló volt a képlete: az irodalmi életbe való belépésével Tüskés Tibor egy hirtelen támadt reményt testesített meg; annyi év után ismét a művészi érték ápolását szolgáló irodalmi és művészeti folyóirat ígértétét, s éppen ez lett a bűne. Az ígélet beteljesítése okozta veszétét.

Tisztultabb korok (vannak ilyenek?) a régmúlt (?) időkből származó tapasztalatok híján pusztá paradoxonhajszolásnak vélhetik mindezt, holott egy minden tekintetben tótágot álló világ „rendjéből”, amikor az igazi irodalom a politika gyakorlatában csempészárúnak minősül, a szerkesztőnek pedig nem az irodalmat, hanem a gondolatfináncait illik szolgálnia, törvényszerűen következett be a Tüskés Tibor sorsában is megvalósult képtelenség. Ha nem élnénk az egyetemes amnézia korában, akkor talán nem is kellene most arra emlékeztetnem, hogy az ötvenhatos forradalom leverése után ocsúdó magyar írók organizátora, miközben a hivatalosság azt sulykolta, hogy ötvenhat októberre („az ellenforradalom”) jórészt az írók műve (magyarán: bűne), Kassák Lajostól Illyés Gyuláig, Kodolányi Jánostól Németh Lászlóig, Takáts Gyulától Csorba Győzőig, Weöres Sándortól Jékely Zoltánig, Mátyás Ivántól Mézős Miklósig, s Fodor Andrásról Hernádi Gyuláig (hogy csak néhány nevet említsek), az ilyen „gyanús” szellemektől kért, kapott és *közölt* is kéziratokat, s emellett az akkoriban induló írópályák egyengetésére is futotta energiáiból. (Például Orbán Ottóét, Szakonyi Károlyét, Konrád Györgyét, Ágh Istvánét segítette, az akkoriban helybeli Bertha Bulcsu, Bertók László vagy Lázár Ervin mellett.) - „Egy folyóiratnak több élete van - emlékezik vissza egyik írásában maga Tüskés Tibor ezekre az időkre. - Az egyik életet a jelenben éli, a pillanatban, a percben, abban a hónapban, amelyikben megjelenik... A másik élete akkor kezdődik, amikor a későbbi kor irodalomtörténésze föléje hajlik, számol és elemel, kor és eszmék kölcsönhatását vizsgálja, értékkel és ítél, irányzatokat, műfajokat és rovatokat mérlegel, más folyóiratokhoz viszonyít, s néha furcsa, meghökkenítő eredményekhez jut, amelyekről a kortársaknak fogalmuk sem volt.” Nos, a lap, „második élete”

főle hajló irodalomtörténész csak megerősítheti, amit már a kortársak is bizonyosnak véltek, hogy Tüskés Tibor a *Jelenkort* az ország legszínvonalasabb folyóiratává emelte, amelyben megjelenni rangot jelentett.

A *Jelenkor* a kor filmművészetével, színházi, képzőművészeti életével éppoly rendszeresen foglalkozott, mint az irodalommal. A művészetek teljes horizontját figyelő kíváncsiság és érzékenység nem kis részben Tüskés Tibor szellemi alkataból következett, aminek kézzel fogható bizonyítéka az a több tucat könyv, amely a kritika, az irodalomtörténet, az írószociográfia, stb műfajaiban dokumentálja a hajdani szerkesztő további pályafutását. „Távolságokat, partokat összekötő igyekezet”, jellemezte szerkesztői és írói habitusát Fodor András, s megállapításának igazát híven tükrözik például kismonográfiái (Kodolányi Jánosról, Csorba Győzőről, Illyés Gyuláról, Pilinszky Jánosról, Nagy Lászlóról, Rónay Györgyről); szűkebb hazája, Pécs és a Dunántúl életét, múltját, arculatát ábrázoló munkái, amelyek a maguk módján mind az ő „szerelmes földrajzának” a hordozói; esszéi, kritikái; vezelemzései pedig két, manapság ritka erényről tanúszkodnak. Arról, hogy igenis lehetséges az irodalom legbonyolultabb jelenségeiről is teljes érvénnyel emberi fogyasztásra alkalmas nyelven értekezni, másrészt pedig arról, hogy irodalmunknak ez az okos szavú és józan gondolkodású elemzője, megmaradt „alapjában véve pedagógus alkatnak”. (Fodor András)

M sem áll tőlem távolabb, minthogy szép emberi jubileuma ürügyén lexikonszöveget vagy tudósian teljes pályaképet vessek papírra Tüskés Tiborról, de irodalmi érényei és érdemeinek a felsorolása még töredékesen se volna teljes, ha nem kanyarodnék vissza a szerkesztő Tüskés Tibor alakjához. „Hajdanvolt” szerkesztőként emlegettem, aki annak idején „túljutatta a provincializmus határvonalán” a *Jelenkort*, ez egyébként Kassák Lajos megállapítása volt; de hát Tüskés Tibor most is szerkeszt, évek óta gondozza a *Somogy* című folyóiratot, amely az ő tevékenységének köszönhetően emelkedik a szemünk láttára országos rangú és súlyú fórummá. Mi lehet ennek a titka? De inkább azt kellene kérdeznünk: mi a magyarázata annak, hogy Tüskés Tibor felkéréseit, kéziratrendeléseit a munkától hagyományosan húzódo szerzők is (mint például jómagam) rendszerint az első szóra elfogadják, s ami még csudálatosabb - *tejesítik* is, megírva mindazt, amit a szerkesztő szelid kérésének - könnyelműen engedve - megígérték? A titok egyik nyitja bizonyosan abban rejlik, hogy az ő neve, aminek eddigi életútja ad hitelt, garantálja: az írás, amit a kezébe adunk, biztosan jó helyre kerül. S ez az, ami Tüskés Tibort is arra kötelezi, hogy amiként kezdte, végig az maradjon.